

Rapport for Koralbokprosjektets Del 1

Innhold

Rapport for Koralbokprosjektets Del 1.....	1
Innledning.....	2
Den samiske salmesangen.....	2
Komiteens arbeid	2
Moderne notasjon.....	4
Kvadratnotasjon	4
Koralbokkomiteens møte i Bodø 2019.....	4
Bruk av spesialnotasjoner for å tydeliggjøre.....	6
Status.....	7
Veien videre.....	8

Innledning

Innholdet i denne rapporten bygger på prosjektplanen til Koralbok for Sálbmagirji og Sálbmagirji II, behandlet av Samisk kirkeråd i sak SKR 35/17.

Da Sálbmagirji II ble utgitt i 2005 uttrykte Samisk kirkeråd bekymring for at man ved å utvikle ei koralbok, vil stoppe utviklingen av den levende tradisjonen. En nedskrevet melodi blir fort faset, og en melodi med tilhørende sats blir sementert og vil forflates av å måtte forholde seg til tangentinstrumenters begrensninger. Derfor ble det heller ikke laget koralbok i sammenheng med utgivelsen av SGII.

I Strategiplan for samisk kirkeliv vedtatt av Kirkemøtet i 2011 var det en forutsetning at det skulle utarbeides koralbok til Sálbmagirji (SG)(360 salmer) og Sálbmagirji II (SGII)(411 salmer). Samisk kirkeråd har i sak SKR 35/17 oppnevnt en komité som skal utvikle en slik koralbok. Prosjektet startet med umiddelbar virkning i desember 2017 og koralbokkomiteen hadde sitt første møte i januar 2018. Hittil har komiteen hatt fire ordinære møter og ett arbeidsmøte.

Den samiske salmesangen

Estetikken som bærer den nordsamiske salmeidentiteten er preget av enkelhet. Det vil si at tempo er underordnet. Uten ledsagende instrumenter strekkes halvtonene slik det er naturlig for stemmen. Glissandi og antesipasjoner er normen og forsingerer er utbredt. Man fokuserer heller ikke på taktart i samme grad som i vestlig musikk. Man synger slik det er naturlig for pusten.

De melodier som er blitt til i de samiske områdene er grunntonepreget og med lite bruk av ters. Mange av de tyske koralene som fulgte med kirken er blitt sterkt omformet i den samiske folkesangen gjennom lang tids bruk.

Komiteens arbeid

Koralbokkomiteen for de nordsamiske salmebøkene har siden første møte i januar 2018, arbeidet med et tydelig mandat fra Samisk kirkeråd. Dette er blant annet uttrykt slik:

- Med bakgrunn i den særegne estetikken i nordsamisk salmesang: å utarbeide manus til, samt få utgitt trykket koralbok.
- Det [er] behov for å utvikle satstyper som ivaretar den særegne estetikken som finnes i den samiske salmesangen. Salmene har vært utøvd uten bruk av instrumenter og er sterkt preget av joik.
- Minimumet er at det lages en sats til hver melodi, men hovedmålet er å tilrettelegge for at salmesangen ivaretas og fremelskes.

- [Boka] skal inneholde en omtale/beskrivelse av særtrekk ved den nordsamiske salmesangen.
- Det er vesentlig å ta seg god tid. Det er viktig at tidsfristene ikke blir så korte at det ikke er tid til avklaring av viktige prinsipper.

I prosjektbeskrivelsen for arbeidet vårt står det også:

Salmesangteknikken og kulturen rundt den er marginalt beskrevet i forskning. Denne sangteknikken har utviklet seg helt fram til i dag og praktiseres fortsatt i en levende tradisjon med muntlig overlevering.

Komiteen har nå engasjert et av medlemmene til å undersøke og finne eventuelle beskrivelser av samisk salmesang i nyere historisk litteratur. Dette arbeidet ventes å være ferdig til behandling på 8. komitémøte.

Komiteen har ved hvert møte hatt *samisk tonefølelse* som egen sak. Der har vi lyttet til, diskutert og analysert eksempler av samisk salmesang fra mange steder i det nordsamiske området.

Tidligere transkripsjoner av salmesangen er vurdert, både gjennom den lulesamiske koralboka *Nuohttagirje 2006, Noen salmer fra Nord*, Koralboka til *Salmer 1997*, den nordsamiske *Korálagirji* i Finland, den nye *Sálbmagirji Ruođa Sápmái* i Sverige, eldre koralbøker fra Norge, Sverige og Finland, notesamlingen etter Inger Seierstad, i tillegg andre "løse ark".

Nye transkripsjoner er bestilt fra Ole Johan Monsen før komiteen startet sitt arbeid. Disse er fortløpende tatt med i komiteens arbeid.

Notasjon er diskutert og vurdert med bakgrunn i moderne notasjons muligheter når det gjelder å gjengi antesipasjoner og glissandi, inegale tempi og taktarter, naturlig pust, forsiringer, skalaer som ikke forholder seg til tempererte halvtoner.

Andre notasjonsformer er også diskutert:

- Utvidet moderne notasjon,
- grafisk notasjon,
- grafisk notasjon basert på moderne notasjon,
- eldre notasjonsformer som kvadratnotasjon og neumer,
- kvadratnotasjon på firelinjers system,
- kvadratnotasjon på femlinjers system med G-nøkkel.

Komiteen har vedtatt at en del satser må ha en egen notelinje i tillegg til sats, der melodien er nøyaktig notert.

Moderne notasjon

De transkripsjonene komiteen har arbeidet med de tre første møtene har utelukkende brukt moderne notasjon. Forprosjektets konsultasjon problematiserte noen av disse og pekte særlig på hvordan antesipasjoner og forsiringer blir vanskelig å notere. Enten man foregriper neste note med en triolpunkttering eller åttedelspunkttering, oppnår man et notebilde som avviker en del fra den legato som salmesangen innebærer. Notene blir overlesset med informasjon som ikke kan tolkes korrekt uten å ha hørt salmesangstradisjonen før. Det er mer sannsynlig at et slikt notebilde blir oppfattet ukorrekt enn korrekt.

Transkripsjonene vi mottok fra OJM under arbeidet bekreftet dette. Komiteens medlemmer som ikke hadde hørt lydopptaket transkripsjonen baserte seg på, fikk problemer med å forstå hva de leste. Etter å ha hørt opptaket var det likevel vanskelig å foreslå noen forbedringer i transkripsjonen. Det er selve notasjonsformen som er for statisk.

Kvadratnotasjon

I møtet i august 2018 vedtok komiteen å be Henrik Ødegård om å notere ned noen melodier etter kvadratnotasjonssystemet utviklet ved Solesmes klosteret i Frankrike. Systemet er mest brukt til å notere det vi kjenner som gregoriansk sang.

Notasjonssystemet er utviklet utelukkende for unison sang og er derfor verdt å utforske som system for bruk i den tradisjonelle samiske kirkemusikken. Likhetsstrekkene mellom disse kirkelige sangtradisjonene er påfallende:

- Unison sang, a cappella
- Ingen taktart/taktart er underordnet
- Relativ tonehøyde for "messetone". Forsanger bestemmer tonehøyde.
- Det skiller på kort og lang pust, uten å si hvor lange eller korte disse er
- Utvidede skalatyper
- Melismer, forsiringer og antesipasjoner
- Samme salmetone kan synges både rytmisk egalt og inegalt avhengig av bygd, forsanger, salmetekst etc. De noteres likevel likt.
- Ro og meditasjon

Notesystemet er kjent blant kantorer i hele verden, også de norske. Det er egne skoler med større faglige debatter og studier for hvordan en evt. orgelledsagelse skal gjøres. Mye av dette er direkte overførbart til hvordan komiteen har debattert satsteknikk for den samiske salmesangen.

Koralbokkomiteens møte i Bodø 2019

Til møtet i Bodø under Bodø internasjonale orgelfestival (BIOF) i april 2019 mottok komiteen 5 melodier transkribert til firelinjers kvadratnotasjon av Henrik Ødegård. Han hadde også

laget sats til den ene, samt gitt to forslag til hvordan melodien kunne noteres. Det ene forslaget tilsvarer det som brukes i Norsk Koralbok 2013 bind 3 for de gregorianske melodiene. Det andre er firelinjers kvadratnotasjon.

Komiteemedlemmene viste begeistring for Ødegårds forslag. Det visuelle inntrykket av transkripsjonene evnet å gjenskape flere trekk ved den nordsamiske salmesangen, som vanskelig lar seg gjenskape i moderne notasjon.

En rekke detaljer og problemer ble diskutert, blant annet muligheten for å overføre kvadratnotasjonen til et ordinært femlinje-system med g-nøkkel. Dette for å øke tilgjengeligheten for de organister som bare har lært moderne notasjon.

Mange fagfolk var i Bodø i forbindelse med festivalen og vi lyktes i å arrangere en spontan konsultasjon med bakgrunn i det notematerialet vi fikk fra Ødegård. Til stede var blant annet Trond Kverno, Harald Herresthal, Ingjerd Grøm, Iryna Girunian, kirkemusikkstudenter fra Norges musikkhøgskole (NMH) og UiT, m.fl.

Konsultasjonen gav flere innspill på materialet.

- Flere ga uttrykk for at denne tilnæringsmåten til salmesangen var svært spennende.
- Et hovedmoment var det kjente tema om rytmisk egalitet i Solesmes systemet: Er hvert kvadrat en statisk notelengde dersom ikke annet er notert, eller tillates det triolisering eller punkteringer?
- Et annet moment var tilgjengelighet for organistene: Skal organister med svært ulik faglig bakgrunn måtte lære seg kvadratnotasjon for å kunne spille i en samisk menighet? Ødegård hadde i tillegg til kvadratnotasjon, satt den ene melodien i moderne notasjon men uten halser. Flere antydte at moderne notasjon ville være å foretrekke av hensyn til lesbarhet. Komiteen påpekte at vårt mandat ikke er å ta hensyn til kantorers kompetanse, men å notere de nordsamiske salmetonene så nøyaktig som mulig slik at salmesangen framelskes. Det må bli opp til utdanningssystemet å istandsette kantorer til å lese og interpretere samisk kirkemusikk.

- Et innspill gikk på at kantorer må forutsettes å ha en viss ydmykhet i møte med samisk tradisjonell salmesang og at det derfor ikke skulle være nødvendig med så nøyaktig notasjon som komiteen legger opp til.

Komiteleders erfaring gjennom flere tiår er at organister - faglærte og ufaglærte - har vært blant de fremste bærere og utøvere av ønsket om å endre den samiske salmesangen til å gå mer i takt med koralbøker og salmesangen ellers i Den norske kirke. Det er derfor nødvendig å ha en notasjon som framelsker den samiske salmesangen.

- Behovet for ledsagende lydfiler ble framhevet. For at kantor i en lokal menighet skal kunne forstå hva hun leser bør det, uavhengig av notasjonsmåte, være tilgjengelig opptak av relevant forsamlingsang. Slike lydfiler vil kunne svare på flere av

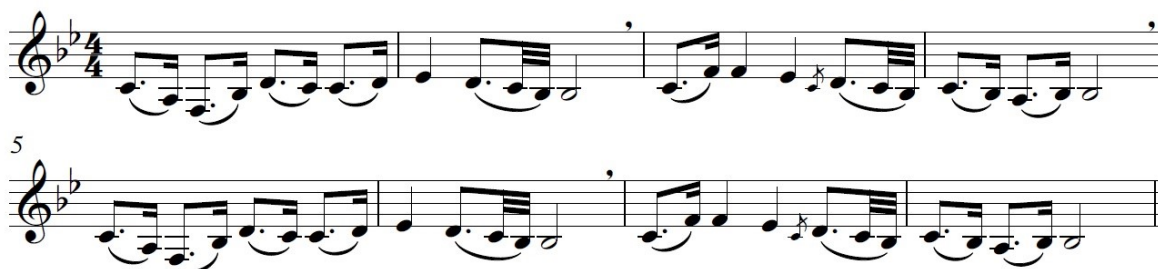
problemene som ble løftet fram i konsultasjonen.

Pr i dag finnes det ikke penger til å sette i gang et slikt prosjekt. Det er svært dyrt når det skal samles inn, avklares rettigheter, samt publiseres i et format som er tilgjengelig for alle brukere av spilleboka.

De to eksemplene under er samme salmetone, og samme lydkilde. Transkripsjonen til moderne notasjon er gjort av Ole Johan Monsen, og kvadratnotasjon av Henrik Ødegård.

SG346 Beaivi eret gáidá

Marit Gaup Eira & Risten Sara Gaup Turi
(Ipmeláhci Hálddus, 2009)






346 Beaivi eret gáidá ja



Bruk av spesialnotasjoner for å tydeliggjøre

Kvadratnotasjonen har en del tegn som kan brukes i tillegg til de ordinære. Skal vi bruke disse må de forklares. Det kan være verdt det om vi oppnår en mer presis notasjon, men notebildet må ikke bli for vanskelig å lese.

Særlig vil Liquescent  være aktuelt. Det lille tegnet under Punctum er å oppfatte som en forslagsnote. For å illustrere antesipasjon og enkelte forsiringer virker det relevant. Ødegård har ikke behandlet særlig antesiperte melodier til nå.

Også Quilisma  og Episema, både vertikal  og horisontal  er anvendelige.

Quilisma er i tradisjonen brukt til å antyde en særegenhet ved den “skraverte” noten. Både kvarttoner, framheving av en konsonant, en rytmisk inegalitet og andre uregelmessigheter er foreslått som bruk. I Solesmes er interpretasjonen at noten foran den skraverte skal forlenges noe.

Komiteen er ikke bundet av noen skoles interpretasjon av disse tegnene, men står fritt til å definere hva tegnet betyr i vårt arbeid. Forordet i boka må inneholde en beskrivelse av den nordsamiske salmesangen, og en fyldig beskrivelse av hvordan kvadratnotasjonen forutsettes interpretert.

Status

Koralbokkomiteen har i sitt arbeid kommet over problemstillinger som har tatt mye tid å løse og finne løsninger på. Komiteen ønsker å gjøre et så godt og grundig arbeid som mulig og at resultatet skal bli så bra at komiteen kan stå inne for det. Dette grundige arbeidet har den bivirkningen at prosjektet er veldig forsinket i forhold til fremdriftsplanen. Deler av prosjektet holder tidsplanen, mens andre deler av prosjektet er forsinket. Som beskrevet tidligere i rapporten er det arbeidet med notering av melodiene som har tatt mest tid. Dermed er prosjektets første fase ennå ikke ferdigstilt.

I henhold til Den norske kirkes avtale med Eide forlag må Eide forlag forespørres før eventuelle andre forlag kan forespørres. Per i dag har prosjektet fortsatt ikke lyktes å få til en avtale med forlaget, etter gjentatte forsøk. Konsekvensen av det er at prosjektet ikke får avklart arbeidsformat, layout, notefont, tekstfont, og andre nødvendig avklaringer for at arbeidet kan fortsette. Dette kan resultere i at komiteen og prosjektkoordinator må gjøre mye tidkrevende dobbeltarbeid, som kunne vært unngått. I verste fall kan det bety at selve boka ikke blir trykket. Prosjektet vil derfor måtte vurdere å spørre andre forlag om tilbud.

Da prosjektet har utviklet seg slik det har gjort vil det vanskelig la seg gjøre å trykke koralboka innenfor den nåværende prosjektperioden (2017-2020). Hele prosjektet, og spesielt arbeidet med å utvikle manus til spilleboka er for stort og omfattende til at det er praktisk gjennomførbart i prosjektperioden, uten å gå på bekostning av kvalitet.

De økonomiske rammene som ligger til grunn i dag er ikke tilstrekkelig for å drive prosjektet fremover etter de planer som er lagt. Prosjektet har i dag ansatt et halvt årsverk. Det hadde vært behov for minst et årsverk til i dette prosjektet. Slik konsultasjonen i Bodø avdekket er

det nødvendig å få laget en database med lydfiler for at den tradisjonelle salmesangen skal representeres på best mulig måte. Kun notasjon av melodiene gir ikke riktig nok eller nøyaktig nok bilde av hvordan denne salmesangen skal være.

Prosjektet har i september sendt ut *Høring om bruk av kvadratnotasjon i arbeid med spillebok for Sálbmagirji og Sálbmagirji II* til relevante høringsinstanser. Noe av det presenterte materialet som foreligger i denne rapporten er en del av høringa. Høringsfristen er satt til 30. November 2019. Når høringssvarene foreligger vil de forhåpentligvis gi en viktig pekepinn til komiteen, på hvilken måte komiteen kan arbeide videre på.

Et av komiteens medlemmer, Thröstur Eiriksson, har valgt å tre ut av komiteen, men har sagt seg villig til å være konsultativt medlem. For å dekke opp kunnskapsfeltet til Thröstur, er Håvard Skaadel, kantor i Skjervøy, hentet inn. Komiteen består nå av Petra Bjørkhaug, Bjørn Andor Drage, Kristian Paulsen og Håvard Skaadel. Johan Mahtte Skum jobber som prosjektkoordinator, men er også medlem i komiteen.

Veien videre

Samisk kirkeråds sekretariat hadde møte med koralbokprosjektets leder, Kristian Paulsen i juni 2019. På det møtet ble status og veien videre drøftet. Det har vært utfordrende å få utført alle oppgavene som er nødvendig da prosjektet kun har ansatt et halvt årsverk. For å forsøke å få fortgang i arbeidet er det besluttet å endre organiseringen og strukturen i komiteen. Endringen går ut på at det ikke er nødvendig med en utpekt leder i komiteen, men at komiteen i sin helhet fungerer som en faglig ressurs for sekretariatet. Komiteens medlemmer blir dermed i større grad aktivisert og tillegges flere arbeidsoppgaver enn å bare drøfte prinsipper og gjøre vedtak. Komiteen er innforstått med dette og er enig i beslutningen. Det legges også opp til flere arbeidsmøter, der ikke hele komiteen er tilstede, men at komitémedlemmer kan jobbe i mindre grupper, med arbeid som ikke krever vedtak fra hele komiteen.

Selv om prosjektets første fase ikke kunne ferdigstilles etter tidsplanen har prosjektet likevel gått videre. Komiteen har arbeidet seg gjennom fase 2 av prosjektet og har påbegynt arbeidet med fase 3. Fase 3 er den delen av prosjektet med flest salmenummer, men er likevel den delen av prosjektet som antas å ta kortest tid.

For å balansere forholdet mellom grundig arbeid og tidsbruk har prosjektledelsen gjort noen prioriteringer. Komiteen har gjort vedtak om at flere melodivarianter med tilhørende sats er å foretrekke fremfor alternativ koraltsats eller gjennomkomponerte koraltsatser. Prosjektet har også tatt i bruk sosiale medier for å komme i kontakt med personer som kan ha kunnskap som prosjektet kan høste av. Facebook-gruppen Sálmma ja lávlagat er et eksempel, der folk legger ut opptak av salmesang, både individuell salmesang og kollektiv salmesang. Komiteen har også drøftet om prosjektet bør avvente med besifringsarbeidet, til

man vet mer om prosjektets fremdrift og når man begynner å få et mer helhetlig bilde av prosjektet.

Prosjektets leder og prosjektkoordinator har brukt noe tid på å få mer oppmerksomhet rundt prosjektet. De var i oktober på Norsk salmefestival med et foredrag om prosjektet. Foredraget og prosjektet som helhet ble deretter omtalt i et dobbelsideoppslag i avisa Vårt Land (16. oktober 2019), samt at det blir trykket en artikkel i tidsskriftet Norsk kirkemusikk. Videre har Nordisk kirkemusikkråd foreslått et foredrag om dette prosjektet som Norges bidrag i Nordisk kirkemusikksymposium i 2020.

Sekretariatet går nå i gang med å lage nye søknader til Kulturrådet, Sametinget m.fl. Sekretariatet skal også be om et møte med Kulturrådet for å drøfte flere muligheter vedrørende støtteordninger, forlengelse m.m.

Dersom prosjektet ikke får forlenget prosjektperioden og ytterligere finansiering, må det gjøres ytterligere endringer, eventuelt innstramminger. Konsekvenser for prosjektet som helhet vil være at det da ikke er mulig å lage noen form for salmedatabase med tilgjengelige lydfiler, der man kan høre tradisjonell samisk salmesang. En annen konsekvens kan være at spilleboken ikke blir trykket, men at man lager et manus så langt det lar seg gjøre. For å unngå slike tilfeller vil komiteen forsøke å gjøre mer overkommelige valg. Det vil for eksempel være å utelate besifring i boka i sin helhet. Det kan tenkes at komiteen unnlater å ta med flere melodivarianter fra ulike områder og kun lager en spillebok til salmebøkene slik de foreligger nå, uten ytterligere justeringer eller rettinger.